

CHƯƠNG TRÌNH GIÁO DỤC PHỔ THÔNG 2018 VỚI VIỆC GIÁO DỤC GIÁ TRỊ TRUYỀN THỐNG QUA TÁC PHẨM MỸ THUẬT CHO HỌC SINH TIỂU HỌC

Vũ Thị Lan Anh

Khoa Giáo dục Tiểu học, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội

Tóm tắt. Giá trị truyền thống là những giá trị tốt đẹp, tiêu biểu cho bản sắc văn hoá của một dân tộc và phải được gìn giữ và phát triển. Chương trình giáo dục phổ thông 2018 đã chỉ rõ hệ giá trị truyền thống Việt Nam cần giáo dục cho học sinh phổ thông nói chung và học sinh tiểu học nói riêng, đó là 5 phẩm chất yêu nước, nhân ái, chăm chỉ, trung thực, trách nhiệm. Có nhiều phương thức khác nhau để giáo dục 5 phẩm chất cốt lõi, trong đó có giáo dục thông qua các tác phẩm mỹ thuật. Bài viết tập trung phân tích tính ưu việt của Chương trình giáo dục phổ thông 2018 trong giáo dục giá trị truyền thống qua các tác phẩm mỹ thuật cho học sinh tiểu học. Đặc biệt, bài viết cũng chỉ rõ các con đường Giáo dục giá trị truyền thống qua các tác phẩm mỹ thuật cho học sinh tiểu học trong Chương trình giáo dục phổ thông 2018, đó là, tích hợp trong các môn học như môn Mỹ thuật và các môn học khác cũng như trong Hoạt động trải nghiệm, một hoạt động giáo dục bắt buộc ở trường tiểu học.

Từ khóa: chương trình phổ thông, giá trị truyền thống, tác phẩm mỹ thuật, học sinh tiểu học.

1. Mở đầu

Giá trị truyền thống là những giá trị tốt đẹp, tiêu biểu cho bản sắc văn hoá của một dân tộc, có khả năng truyền lại cho thế hệ mai sau qua không gian, thời gian. Vì thế nó luôn cần phải được gìn giữ và phát triển. Để gìn giữ và phát triển các giá trị truyền thống của dân tộc thì không có con đường nào tốt hơn là giáo dục, đặc biệt là giáo dục nhà trường. Mục tiêu giáo dục giá trị truyền thống Việt Nam đã được quy định tại các văn bản pháp lý, các văn kiện của Đảng qua các kì đại hội, đặc biệt là Nghị quyết số 29 của Hội nghị Trung ương 8 (khóa XI), Quyết định số 1501/QĐ-TTg, ngày 28/8/2015. Một số nội dung liên quan đã được quy định tại Thông tư 01/2016/TT-BGDĐT, Thông tư 26/2017/TT-BGDĐT. Theo đó, Chương trình giáo dục phổ thông 2018 đã xác định năm phẩm chất cốt lõi cần hình thành cho học sinh phổ thông là *yêu nước, nhân ái, chăm chỉ, trung thực, trách nhiệm* - vốn thuộc hệ giá trị truyền thống Việt Nam. Như vậy, có thể nói, Chương trình giáo dục phổ thông 2018 đã chỉ rõ hệ giá trị truyền thống Việt Nam cần giáo dục cho học sinh phổ thông nói chung và học sinh tiểu học nói riêng. Trên thực tế hiện nay, giáo dục giá trị truyền thống Việt Nam cho học sinh tiểu học trong các nhà trường chủ yếu qua các môn học Đạo đức hay Tiếng Việt. Các tư tưởng kết hợp giáo dục giá trị truyền thống qua các môn học khác, trong đó có môn Mỹ thuật và các hoạt động giáo dục chưa thực sự được lưu tâm. Rất nhiều các bài học chỉ hướng đến nội dung giáo dục môn học chứ ít khả năng tích hợp hiệu quả giáo dục giá trị truyền thống Việt Nam. Vì thế, nghiên cứu để tìm kiếm các phương pháp giáo dục giá trị truyền thống cho học sinh trong các nhà trường tiểu học

Ngày nhận bài: 15/3/2020. Ngày sửa bài: 28/3/2020. Ngày nhận đăng: 11/4/2020.

Tác giả liên hệ: Vũ Thị Lan Anh. Địa chỉ e-mail: lananh.gdth@gmail.com

qua các môn học và các hoạt động giáo dục là rất cần thiết.

Cũng đã có nhiều công trình nghiên cứu trong và ngoài nước nghiên cứu về giá trị truyền thống. Các tác giả trong nước tập trung nghiên cứu về giá trị và giáo dục giá trị văn hóa truyền thống, bản sắc văn hóa, con người Việt Nam như các tác giả Đào Duy Anh, Nguyễn Trọng Chuẩn [2], Phạm Minh Hạc [3], Ngô Quốc Thịnh [4],... Các tác giả nước ngoài tập trung nghiên cứu các con đường giáo dục giá trị cho trẻ em như R. Banes [6], R. Shimmarcher [5],... Như vậy, có thể nói, cho đến nay cũng đã có nhiều công trình nghiên cứu về giá trị và giá trị truyền thống, giá trị văn hóa truyền thống Việt Nam. Những nghiên cứu này đã chỉ rõ hệ giá trị quan trọng, cốt yếu của con người Việt Nam trong lịch sử và hiện tại. Tuy nhiên, những nghiên cứu để từ đó tìm kiếm các phương pháp giáo dục giá trị truyền thống, trong đó có giáo dục thông qua nghệ thuật, tác phẩm mỹ thuật không nhiều.

Từ những lí do trên, bài viết tập trung phân tích để chỉ rõ: 1) Tính ưu việt của Chương trình giáo dục phổ thông 2018 trong giáo dục giá trị truyền thống cho học sinh tiểu học qua các tác phẩm mỹ thuật; 2) Các con đường Giáo dục giá trị truyền thống qua các tác phẩm mỹ thuật cho học sinh tiểu học trong Chương trình giáo dục phổ thông 2018.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Một số vấn đề chung về giáo dục giá trị truyền thống cho học sinh tiểu học qua các tác phẩm mỹ thuật

2.1.1. Giáo dục giá trị truyền thống cho học sinh tiểu học

Giá trị truyền thống lâu đời của người Việt Nam hiện nay được cho là đã có nhiều thay đổi. Nhiều tài liệu nghiên cứu đã chỉ ra rằng, giai đoạn vừa qua, nền giáo dục Việt Nam đã chú trọng vào dạy chữ mà chưa thực sự coi trọng việc giáo dục những phẩm chất nhân cách cho người học. Không phải là không có lí khi mà có nhiều học sinh giỏi hơn, nhiều người thành công hơn nhưng giá trị nhân văn của dân tộc cứ mai một dần. Chẳng hạn cảnh sum họp quây quần mang giá trị gia đình Việt, vốn là một trong những yếu tố tạo nên mối quan hệ có tính đoàn kết cộng đồng, quan hệ huyết thống giữa ông, bà, cha, mẹ với con cái cũng đã ít dần trong mỗi gia đình hiện đại. Truyền thống tôn sư trọng đạo hay lòng vị tha vốn là phẩm chất đặc biệt của dân tộc Việt Nam cũng bị mai một. Đức tính cần cù chịu thương chịu khó của người Việt nay cũng ít hiện diện trong đời sống xã hội. Quan hệ thầy trò trong nhà trường, giữa phụ huynh với thầy cô, giữa học trò với nhau lâu nay đã có khá nhiều điều đáng lo ngại... Điều này cho thấy công tác giáo dục con người cần được nghiên cứu những giải pháp và bổ sung những hình thức mới, đồng thời phải giáo dục sớm cho trẻ em những giá trị truyền thống tốt đẹp của dân tộc ngay từ những ngày đầu đi học nhằm hình thành và phát triển nhân cách toàn diện cho học sinh. Chính vì thế, trong chương trình giáo dục phổ thông 2018 đã chỉ rõ cần hình thành cho học sinh nói chung và học sinh tiểu học nói riêng năm phẩm chất nhân cách chủ yếu gồm: yêu nước, nhân ái, chăm chỉ, trách nhiệm, và trung thực. Những phẩm chất trên cũng phản ánh những giá trị truyền thống của con người Việt Nam, đã được khẳng định qua nhiều công trình nghiên cứu của các học giả trong và ngoài nước. Đặc biệt, các hệ giá trị truyền thống Việt Nam nói trên cũng được khẳng định trong các văn kiện của Đảng và Nhà nước ta.

2.1.2. Tác phẩm mỹ thuật

Tác phẩm mỹ thuật là những tác phẩm tranh, tượng được sáng tác bởi họa sĩ, nghệ sĩ điêu khắc. Loại hình tác phẩm mỹ thuật gồm có Hội họa, đồ họa, điêu khắc. Hội họa là nghệ thuật tạo hình trên bề mặt 2 chiều một cách trực tiếp, còn gọi là tranh vẽ và mang tính độc bản với các thể loại Tranh sơn mài, sơn dầu, lụa, bột màu, màu nước, giấy dó và các chất liệu khác. Đồ họa là nghệ thuật tạo hình trên bề mặt 2 chiều một cách gián tiếp qua các kĩ thuật in ấn. Sản phẩm của đồ họa là tranh in, vì vậy một tác phẩm đồ họa thường có nhiều bản sao với các thể loại

tranh khắc gỗ, khắc kim loại, khắc cao su, khắc thạch cao, in độc bản, in đá, in lưới, tranh cổ động, thiết kế đồ họa và các chất liệu khác. Điêu khắc là các bức tượng, phù điêu, là nghệ thuật tạo hình trong không gian ba chiều với các thể loại như tượng, tượng đài, phù điêu, đài, khối biểu tượng. Ngoài ra có một số loại hình khác như Nghệ thuật sắp đặt, nghệ thuật trình diễn, nghệ thuật hình thể, nghệ thuật video và các hình thức nghệ thuật đương đại khác. Ở Việt Nam, do điều kiện thiết bị giáo dục còn hạn chế nên một số loại hình tác phẩm mỹ thuật chưa phù hợp để sử dụng. Theo nghiên cứu thực tiễn ở Việt Nam hiện nay, có thể thấy, hai loại hình tác phẩm mỹ thuật hội họa và đồ họa là phù hợp để sử dụng trong dạy học và giáo dục học sinh tiểu học. Nó phù hợp là bởi đặc điểm nghệ thuật không gian hai chiều đồng nhất với việc sử dụng phiên bản tác phẩm dạng ảnh 2D. Hơn nữa hai loại hình này có yếu tố màu sắc vốn thu hút đối tượng trẻ em như lứa tuổi học sinh tiểu học. Những loại hình khác ít khả năng áp dụng đại trà vì đòi hỏi về thiết bị, đồ dùng phức tạp, công kênh và mức độ tương thích của ngôn ngữ nghệ thuật.

2.1.3. Giáo dục giá trị truyền thống cho học sinh tiểu học thông qua các tác phẩm mỹ thuật

Các giá trị cốt lõi chứa đựng tinh thần dân tộc thường được hình thành trong mạch ngầm văn hóa dân tộc nhưng khi thể hiện trong cuộc sống, qua những con người cụ thể thì nó như là một chứng thư văn hóa. Theo khía cạnh đó, giá trị truyền thống rất gần với nghệ thuật. Bản thân các giá trị truyền thống của dân tộc Việt Nam đều chứa đựng bên trong nó các giá trị thẩm mỹ và giá trị nghệ thuật (cái đẹp) và nhân văn. Tác phẩm mỹ thuật bản chất là văn bản lịch sử trung thực nhất. Người nghệ sĩ, xét ở khía cạnh lịch sử, là nhà chép sử trung thực và vô tư nhất. Họ phản ánh hiện thực xã hội đương thời chứa đựng hiển nhiên trong nó các giá trị truyền thống dân tộc. Vì vậy, mỗi tác phẩm mỹ thuật, ngoài giá trị nghệ thuật thì luôn hàm chứa giá trị truyền thống và tính đương đại.

Tâm lý học lứa tuổi đã chỉ ra rằng, các quá trình nhận thức của học sinh tiểu học, nhất là tư duy gắn liền với yếu tố trực quan, sinh động và chịu sự chi phối mạnh mẽ của xúc cảm, tình cảm. Vì vậy, có thể nói, việc sử dụng tác phẩm mỹ thuật trong giáo dục là rất phù hợp với đặc điểm tâm sinh lý học sinh tiểu học. Ngoài ra, nhiều nghiên cứu khoa học đã chỉ ra rằng, tín hiệu bằng hình ảnh có mức độ truyền tin nhanh nhất, dễ hiểu và phổ biến nhất. Do đó, giáo dục nói chung và giáo dục giá trị truyền thống nói riêng thông qua tác phẩm mỹ thuật, chính là phương thức giáo dục hiệu quả phù hợp với đặc điểm tâm sinh lý lứa tuổi tiểu học, đem lại kết quả tốt, dễ ghi nhớ, lưu giữ lâu dài, nhanh và đơn giản. Nhờ thông điệp của những tác phẩm mỹ thuật biểu đạt giá trị truyền thống mà các em tiếp thu tri thức nhanh và hiệu quả hơn, giúp các em học tập một cách vui vẻ, sáng tạo và hiệu quả.

2.2. Tính ưu việt của Chương trình giáo dục phổ thông 2018 trong giáo dục giá trị truyền thống qua các tác phẩm mỹ thuật cho học sinh tiểu học

2.2.1. Ngay từ đầu, trong Quan điểm xây dựng chương trình giáo dục phổ thông, *giáo dục giá trị truyền thống* cho học sinh nói chung trong đó có học sinh tiểu học đã được đề cập đến: Chương trình giáo dục phổ thông được xây dựng trên cơ sở quan điểm của Đảng, Nhà nước về đổi mới căn bản và toàn diện giáo dục đào tạo; kế thừa và phát triển những ưu điểm của chương trình giáo dục phổ thông đã có của Việt Nam; phù hợp với đặc điểm con người và văn hoá Việt Nam, *các giá trị truyền thống của dân tộc* và những giá trị chung của nhân loại cũng như các sáng kiến và định hướng phát triển chung của Unesco về giáo dục;...[2]. Quan điểm trên đã được hiện thực hoá trong các thành tố của Chương trình giáo dục phổ thông như mục tiêu, chuẩn đầu ra, nội dung, phương pháp thực hiện chương trình,... Chuẩn đầu ra/ Yêu cầu cần đạt trong chương trình giáo dục phổ thông mới đã chỉ rõ 05 phẩm chất cốt lõi cần hình thành ở học sinh ở bậc học phổ thông. Những phẩm chất cốt lõi như *yêu nước, nhân ái, chăm chỉ, trung thực, trách nhiệm* cũng chính là những giá trị truyền thống của con người Việt Nam.

Những yêu cầu cần đạt khi hình thành 5 phẩm chất cốt lõi ở học sinh tiểu học là:

* *Yêu nước*: Yêu thiên nhiên và có những việc làm thiết thực bảo vệ thiên nhiên; Yêu quê hương, yêu Tổ quốc, tôn trọng các biểu trưng của đất nước; Kính trọng, biết ơn người lao động, người có công với quê hương, đất nước; tham gia các hoạt động đền ơn, đáp nghĩa đối với những người có công với quê hương, đất nước.

* *Nhân ái*: Yêu thương, quan tâm, chăm sóc người thân trong gia đình; Yêu quý bạn bè, thầy cô; quan tâm, động viên, khích lệ bạn bè; Tôn trọng người lớn tuổi; giúp đỡ người già, người ốm yếu, người khuyết tật; nhường nhịn và giúp đỡ em nhỏ; Biết chia sẻ với những bạn có hoàn cảnh khó khăn, các bạn ở vùng sâu, vùng xa, người khuyết tật và đồng bào bị ảnh hưởng của thiên tai; Tôn trọng sự khác biệt giữa mọi người.

* *Chăm chỉ*: Ham học (Đi học đầy đủ, đúng giờ; Thường xuyên hoàn thành nhiệm vụ học tập; Ham học hỏi, thích đọc sách để mở rộng hiểu biết; Có ý thức vận dụng kiến thức, kĩ năng học được ở nhà trường vào đời sống hằng ngày); Chăm làm: (Thường xuyên tham gia các công việc của gia đình vừa sức với bản thân; Thường xuyên tham gia các công việc của trường lớp, cộng đồng vừa sức với bản thân).

* *Trung thực*: Thật thà, ngay thẳng trong học tập, lao động và sinh hoạt hằng ngày; mạnh dạn nói lên ý kiến của mình; Luôn giữ lời hứa; mạnh dạn nhận lỗi, sửa lỗi và bảo vệ cái đúng, cái tốt; Không tự tiện lấy đồ vật, tiền bạc của người thân, bạn bè, thầy cô và những người khác; Không đồng tình với các hành vi thiếu trung thực trong học tập và trong cuộc sống

* *Trách nhiệm*: Có trách nhiệm với bản thân (Có ý thức giữ gìn vệ sinh, rèn luyện thân thể, chăm sóc sức khỏe; Có ý thức sinh hoạt nề nếp); Có trách nhiệm với gia đình (Có ý thức bảo quản, giữ gìn đồ dùng cá nhân và gia đình; Không bỏ thừa đồ ăn, thức uống; có ý thức tiết kiệm tiền bạc, điện nước trong gia đình); Có trách nhiệm với nhà trường và xã hội (Tự giác thực hiện nghiêm túc nội quy của nhà trường và các quy định, quy ước của tập thể; giữ vệ sinh chung; bảo vệ của công; Không gây mất trật tự, cãi nhau, đánh nhau; Nhắc nhở bạn bè chấp hành nội quy trường lớp; nhắc nhở người thân chấp hành các quy định, quy ước nơi công cộng; Có trách nhiệm với công việc được giao ở trường, lớp; Tích cực tham gia các hoạt động tập thể, hoạt động xã hội phù hợp với lứa tuổi; Có ý thức chăm sóc, bảo vệ cây xanh và các con vật có ích; Có ý thức giữ vệ sinh môi trường, không xả rác bừa bãi; Không đồng tình với những hành vi xâm hại thiên nhiên) [2].

2.2.2. Chương trình giáo dục phổ thông 2018 đã đề cập rất rõ đến việc Giáo dục giá trị truyền thống cho học sinh tiểu học qua các môn học và các hoạt động giáo dục, trong đó có đề cập đến Giáo dục giá trị truyền thống qua các tác phẩm mỹ thuật.

Tính ưu việt của Chương trình giáo dục phổ thông 2018 trong việc giáo dục giá trị truyền thống qua các tác phẩm mỹ thuật cho học sinh tiểu học trong Chương trình giáo dục phổ thông 2018 được thể hiện cụ thể như sau:

Thứ nhất, ở khái niệm “Mĩ thuật” đề cập đến trong Chương trình Giáo dục phổ thông 2018: “Mĩ thuật là loại hình nghệ thuật thể hiện suy nghĩ và cảm nhận bằng thị giác; thông qua hình ảnh thị giác để thể hiện, khám phá bản thân và thế giới, giao tiếp với con người và xã hội. Ngôn ngữ mĩ thuật mang tính phổ quát và được xem là một trong những phương tiện để *ghi chép, mô tả, tái hiện lịch sử và phản ánh văn hóa, xã hội, tìm hiểu quá khứ*, hiện tại và sáng tạo tương lai” [2]... Sự “ghi chép, mô tả, tái hiện lịch sử và phản ánh văn hóa, xã hội, tìm hiểu quá khứ...” có thể giúp học sinh tiểu học dễ dàng tiếp cận, tìm hiểu các giá trị truyền thống của dân tộc thể hiện qua các tác phẩm/ loại hình Mĩ thuật. Qua đó hình thành thái độ tự hào và gìn giữ các giá trị truyền thống đó.

Thứ hai, cũng như các môn học khác, mục tiêu của môn Mĩ thuật cũng hướng đến giáo dục giá trị truyền thống thông qua việc hình thành các phẩm chất cốt lõi cho học sinh nói chung và học sinh tiểu học nói riêng: “Chương trình môn Mĩ thuật giúp học sinh hình thành, phát triển năng lực mĩ thuật; góp phần hình thành, phát triển các phẩm chất yêu nước, nhân ái, chăm chỉ,

trung thực, trách nhiệm;...” [2]. Mục tiêu Chương trình môn Mỹ thuật ở phổ thông và cấp tiểu học cũng chỉ rõ: “Môn Mỹ thuật giúp học sinh bước đầu hình thành, phát triển năng lực mỹ thuật...; góp phần hình thành các phẩm chất yêu nước, nhân ái, chăm chỉ, trung thực, trách nhiệm” [2].

Thứ ba, cụ thể hoá các mục tiêu nói trên chính là các yêu cầu cần đạt được ở môn học Mỹ thuật nói chung và môn Mỹ thuật ở tiểu học nói riêng. Những yêu cầu cần đạt được của môn học này cũng cho thấy sự phù hợp của việc giáo dục giá trị truyền thống qua các tác phẩm Mỹ thuật cho học sinh tiểu học. Ví dụ, học sinh “Nhận biết được chủ đề của sản phẩm, tác phẩm mỹ thuật; bước đầu nhận biết được giá trị của sản phẩm, tác phẩm mỹ thuật trong đời sống” (nhận thức thẩm mỹ) hay “Chia sẻ được cảm nhận về đối tượng thẩm mỹ ở mức độ đơn giản; Biết tìm hiểu tác giả, sản phẩm, tác phẩm mỹ thuật; Mô tả được một số yếu tố, dấu hiệu của nguyên lý tạo hình ở sản phẩm, tác phẩm mỹ thuật trong thực hành, thảo luận và liên hệ” (Phân tích thẩm mỹ).

Thứ tư, nội dung môn Mỹ Thuật các lớp đề cập đến Hoạt động thực hành và thảo luận Thực hành, trong đó chỉ rõ nội dung: Thực hành sáng tạo sản phẩm mỹ thuật 2D; Thực hành sáng tạo sản phẩm mỹ thuật 3D. Tìm hiểu tác giả, tác phẩm, di sản văn hoá nghệ thuật. Định hướng về nội dung như vậy đã khẳng định *sự cần thiết của việc ứng dụng các tác phẩm Mỹ thuật* trong giáo dục nói chung và giáo dục giá trị truyền thống cho học sinh tiểu học.

Thứ năm, định hướng về phương pháp hình thành, phát triển các phẩm chất chủ yếu và năng lực chung ở Chương trình môn Mỹ thuật cũng chỉ rõ hiệu quả của việc giáo dục giá trị truyền thống qua môn Mỹ thuật nói chung và qua các tác phẩm Mỹ thuật được sử dụng trong môn học đó nói riêng: “Thông qua việc tổ chức các hoạt động thảo luận, thực hành, trải nghiệm, sáng tạo, giáo viên giúp học sinh nuôi dưỡng cảm xúc thẩm mỹ về bản thân và thế giới xung quanh, tình yêu nghệ thuật và cuộc sống; góp phần nâng cao nhận thức về tình yêu gia đình, quê hương, tình thân ái giữa con người với con người, ý thức bảo vệ môi trường, cảnh quan thiên nhiên và không gian văn hóa, thẩm mỹ; trân trọng các sản phẩm, tác phẩm mỹ thuật và sự sáng tạo của nghệ sĩ; *bồi dưỡng niềm tự hào về truyền thống văn hóa*, nghệ thuật dân tộc, ý thức tôn trọng sự đa dạng về văn hóa của các dân tộc. Đồng thời, rèn luyện cho học sinh đức *chuyên cần, tính trung thực, tình yêu lao động* và ý thức trách nhiệm của bản thân trong học tập, ...” hoặc “Thông qua các phương pháp, hình thức tổ chức dạy học kết hợp lồng ghép thảo luận và thực hành nghệ thuật, học sinh được thường xuyên tham gia trao đổi, chia sẻ về tác giả, nghệ sĩ, về tác phẩm, sản phẩm mỹ thuật, di sản văn hóa nghệ thuật; giới thiệu kết quả học tập, thực hành của cá nhân, bạn bè; bày tỏ cảm nhận, suy nghĩ, quan điểm về thẩm mỹ,...”.

2.3. Các con đường giáo dục giá trị truyền thống qua các tác phẩm mỹ thuật cho học sinh tiểu học

Trong Chương trình GDPT 2018, việc giáo dục các giá trị truyền thống, hình thành những phẩm chất cốt lõi qua các tác phẩm mỹ thuật cho học sinh tiểu học có thể được thực hiện qua các con đường khác nhau:

2.3.1. Giáo dục giá trị truyền thống qua các tác phẩm mỹ thuật cho học sinh trong môn Mỹ thuật ở tiểu học

Thực tiễn giáo dục ở Việt Nam cho thấy, môn Mỹ thuật là môn học gắn với lĩnh vực nghệ thuật nhưng lại nặng về kỹ năng. Thay vì học sinh được học cảm thụ nghệ thuật thì lại chủ yếu thực hiện các bài tập rập khuôn, chủ yếu là vẽ và nặn. Mục đích học tập và đánh giá là hoàn thành bài và đẹp. Những tiêu chí giáo dục, trong đó có giáo dục giá trị và giáo dục thẩm mỹ ít được đề cập đến. Vì vậy, thực tiễn này cần phải thay đổi. Trước hết phải thấy rằng, Mỹ thuật là một môn học mang đến nhiều lợi ích lâu dài cho trẻ em. Bởi lẽ, ở học sinh tiểu học, nhu cầu phát triển mạnh theo hướng, các nhu cầu tinh thần chiếm ưu thế, trong đó có nhu cầu nhận thức và nhu cầu thẩm mỹ. Theo đó, môn Mỹ thuật là môn học có lợi thế, một mặt, giúp học sinh lĩnh

hội được những cái hay, những giá trị sống biểu đạt thông qua tác phẩm mỹ thuật, đáp ứng nhu cầu nhận thức của các em; mặt khác giúp các em thẩm thấu những cái đẹp giúp các em hình thành và phát triển nhu cầu, năng lực thẩm mỹ.

Trong Chương trình môn học Mỹ thuật (Chương trình GDPT 2018), ở cấp tiểu học, học sinh được học 1 tiết / tuần, 35 tiết / năm, bao gồm hai mạch nội dung: Mỹ thuật tạo hình và Mỹ thuật ứng dụng. Yêu cầu cần đạt của cả hai mạch đã đề cập rất rõ đến việc giáo dục, trong đó có giáo dục giá trị truyền thống cho học sinh qua các tác phẩm mỹ thuật (nhận thức thẩm mỹ – mạch Mỹ thuật tạo hình và phân tích, đánh giá thẩm mỹ – Mạch Mỹ thuật ứng dụng). Vì thế, việc tích hợp nội dung giáo dục giá trị truyền thống thông qua việc sử dụng các tác phẩm mỹ thuật trong các tiết học này sẽ đạt được 2 mục tiêu: *một là*, giúp học sinh hoàn thành mục tiêu tiết học mỹ thuật, đó là hiểu, nhận biết được cái hay, cái đẹp của thiên nhiên và con người qua các tác phẩm mỹ thuật; *hai là*, có thể nâng cao nhận thức, từ đó học sinh tiểu học biết trân trọng, gìn giữ, phát huy về các giá trị truyền thống.

Có thể tiến hành tích hợp giáo dục giá trị truyền thống qua môn Mỹ Thuật theo 2 hình thức:

Tích hợp qua nội dung bài học: Tích hợp thông qua các tiết học Mỹ thuật với mục tiêu, nội dung và các tác phẩm sử dụng trong bài trùng hợp một phần với nội dung giáo dục giá trị truyền thống.

Khi tổ chức dạy học các bài học có nội dung đề cập đến giáo dục giá trị truyền thống cho học sinh, GV sẽ thiết kế và tiến hành các hoạt động dạy học vừa đảm bảo theo đúng đặc thù phương pháp và hình thức tổ chức dạy học của môn Mỹ thuật, đạt được mục tiêu bài học đồng thời đảm bảo đạt được mục tiêu giáo dục giá trị truyền thống. Ví dụ, ở Hoạt động thực hành, thảo luận (Mỹ thuật lớp 3), có nội dung “Tìm hiểu tác giả, tác phẩm, di sản văn hóa nghệ thuật”, giáo viên có thể lựa chọn các tác phẩm mỹ thuật có nội dung biểu đạt các giá trị truyền thống dân tộc, phù hợp với đối tượng học sinh; tổ chức cho học sinh phân tích, thảo luận để nhận thức được các giá trị ẩn chứa trong tác phẩm đó. Ví dụ, giáo viên có thể lựa chọn các tác phẩm mỹ thuật về Thiên nhiên, khơi gợi lòng thiên nhiên, hướng đến các hành động bảo vệ thiên nhiên, hình thành ở các em phẩm chất “*Yêu nước*”.

Tích hợp khi liên hệ với thực tiễn: Trong các tiết học Mỹ thuật, giáo viên có thể giáo dục giá trị truyền thống cho học sinh thông qua các phương tiện dạy học như tạo điều kiện cho học sinh hoàn thành tác phẩm của mình tại làng tranh, phòng tranh trưng bày các tác phẩm mỹ thuật, hoặc sử dụng các video clip giới thiệu các tác phẩm mỹ thuật....

2.3.2. Giáo dục giá trị truyền thống qua các tác phẩm mỹ thuật cho học sinh trong các môn học khác ở tiểu học

Thực tiễn hiện nay cũng cho thấy, các môn học trong chương trình giáo dục tiểu học tập trung nhiều đến hình thành kiến thức cho học sinh. Hình thành phẩm chất cốt lõi cho các em chưa thực sự được quan tâm chú ý. Mặt khác, việc các môn học sử dụng tác phẩm mỹ thuật làm minh họa cho nội dung giáo dục, trong đó có giáo dục giá trị truyền thống không thường xuyên và nhiều khi chưa khai thác đúng với ý nghĩa của tác phẩm. Những khó khăn như đội ngũ giáo viên thiếu hụt kiến thức về tâm lý lứa tuổi, về mỹ thuật, về tác phẩm mỹ thuật, về sự nghèo nàn số lượng các tác phẩm mỹ thuật có hàm ý giáo dục giá trị truyền thống phù hợp với học sinh tiểu học,... đã hạn chế việc sử dụng cũng như làm giảm hiệu quả sử dụng các tác phẩm mỹ thuật trong giáo dục giá trị truyền thống cho học sinh tiểu học. Những khó khăn đó cần phải khắc phục bởi lẽ, chúng ta dễ dàng thừa nhận rằng, học sinh tiểu học học một bài thơ về tình cảm gia đình thì sự tác động của ngôn từ đối với trí tưởng tượng của trẻ sẽ có hiệu quả hơn, hấp dẫn hơn nhiều nếu sử dụng thêm các hình ảnh minh họa phù hợp, có giá trị nghệ thuật cao. Cũng như việc học toán bên cạnh các con số, có thể sử dụng các hình ảnh minh họa để trẻ có thể tiếp thu nhanh hơn và nhớ lâu hơn.

Trong chương trình giáo dục phổ thông 2018, các môn học có thể tích hợp giáo dục giá trị truyền thống thông qua việc sử dụng các tác phẩm mỹ thuật với mục tiêu: giúp học sinh dễ dàng thực hiện mục tiêu bài học cũng như giúp học sinh trân trọng, gìn giữ và phát huy các giá trị truyền thống của dân tộc. Giáo viên có thể sử dụng các hình thức tích hợp giáo dục giá trị truyền thống qua các tác phẩm mỹ thuật trong các môn học khác ở tiểu học như sau:

- *Tích hợp qua nội dung bài học*: Hình thức này được thực hiện ở các bài học có nội dung hoặc một phần nội dung đề cập đến giáo dục giá trị truyền thống, hình thành các phẩm chất cốt lõi cho học sinh tiểu học. Ví dụ, trong môn Lịch sử và Địa lí (lớp 5), rất nhiều bài học có nội dung gắn liền với các cuộc kháng chiến chống giặc ngoại xâm, bảo vệ đất nước. Với các bài học này, không gì giúp các em dễ dàng thấu cảm hơn là sử dụng các tác phẩm mỹ thuật miêu tả các trận đánh, sự hào hùng trong công cuộc chống giặc ngoại xâm của dân tộc ta. Qua đó, giúp học sinh hiểu thêm về lịch sử dân tộc, xây dựng niềm tự hào dân tộc trong các em, hình thành ở các em lòng yêu nước, yêu Tổ quốc, sự biết ơn những người anh hùng có công với đất nước, từ đó hình thành phẩm chất “*Yêu nước*” cho các em. Hay trong môn Đạo đức (lớp 4) ở nội dung “*Biết ơn người lao động*”, “*Yêu lao động*”, giáo viên có thể lựa chọn và sử dụng các tác phẩm mỹ thuật nội dung ca ngợi người lao động, hoạt động cũng như sản phẩm mà người lao động làm ra để khơi gợi ở các em sự kính trọng, biết ơn người lao động, thành quả mà họ làm ra cũng như hun đúc ở các em tình yêu lao động, đầy cao giá trị của cần cù, chịu khó, hình thành phẩm chất “*Yêu nước*” và “*Chăm chỉ*” cho các em.

Tích hợp khi liên hệ với thực tiễn: Trong các môn học ở tiểu học, học sinh có thể vẽ hoặc sưu tầm các tác phẩm mỹ thuật có nội dung phù hợp với bài học. Giáo viên có thể yêu cầu học sinh liên hệ đến các giá trị truyền thống thông qua các hoạt động này. Ngoài ra, học sinh có thể liên hệ đến các nội dung giáo dục giá trị truyền thống thông qua các bài tập thực hành dưới dạng vẽ, sưu tầm hoặc giới thiệu tranh sau giờ học để ôn tập các nội dung bài học cụ thể. Ví dụ: Sau tiết học về động vật, giáo viên có thể yêu cầu học sinh sưu tập các tác phẩm nghệ thuật truyền thống về động vật như tranh Đám cưới chuột (tranh Đông Hồ). Từ đó học sinh vừa ôn tập lại các kiến thức bài học về Động vật, vừa được giáo dục giá trị truyền thống thông qua tranh cũng như giúp hình thành ở các em ý thức gìn giữ các giá trị truyền thống đó.

2.3.3. Giáo dục giá trị truyền thống qua các tác phẩm mỹ thuật cho học sinh trong các hoạt động trải nghiệm theo chương trình nhà trường ở tiểu học

Trong chương trình giáo dục phổ thông 2018, hoạt động trải nghiệm là một hoạt động giáo dục bắt buộc được thực hiện từ lớp 1 đến lớp 12; là một bộ phận của quá trình giáo dục trong nhà trường phổ thông. Chương trình Hoạt động trải nghiệm mang tính mềm dẻo và linh hoạt; bao gồm 4 mạch nội dung chính: Hoạt động phát triển cá nhân, Hoạt động lao động, Hoạt động xã hội và phục vụ cộng đồng, Hoạt động giáo dục hướng nghiệp, được thiết kế thành các chủ đề phù hợp với nhu cầu, đặc điểm của học sinh và điều kiện của nhà trường và của địa phương. Có thể nói những hoạt động này là sự tiếp nối các hoạt động học tập các môn học khác, giúp học sinh gắn lí luận với thực tiễn, củng cố và rèn luyện kiến thức và kĩ năng đã học, góp phần hình thành tình cảm, niềm tin đúng đắn ở học sinh, góp phần quan trọng vào sự hình thành và phát triển nhân cách cho các em. Nội dung giáo dục học sinh trong chương trình hoạt động trải nghiệm được xây dựng theo các chủ đề gắn với các sự kiện chính trị xã hội của đất nước, địa phương, những nội dung giáo dục tư tưởng chính trị, những nội dung mang tính thời sự, những hoạt động thiện nguyện vì cộng đồng... *Nội dung chương trình* Hoạt động trải nghiệm không dừng lại ở các chủ đề mang tính chính trị xã hội như trong chương trình hiện hành mà còn chú trọng vào các hoạt động phát triển cá nhân, hoạt động lao động và đặc biệt là hoạt động giáo dục hướng nghiệp. Trong chương trình hoạt động trải nghiệm chỉ rõ yêu cầu về tổ chức các *loại hình hoạt động*: Hoạt động sinh hoạt dưới cờ, sinh hoạt lớp được chuyển giao dần cho học sinh làm chủ và thực hiện được cả các nội dung giáo dục theo chủ đề. Hoạt động giáo dục theo chủ đề

được triển khai theo 2 hướng: hoạt động giáo dục thường xuyên (theo tuần) và hoạt động giáo dục định kỳ (theo tháng hoặc học kỳ). Hình thức tổ chức cần đảm bảo lựa chọn những hình thức đại diện từ cả 4 nhóm: Hình thức có tính khám phá; Hình thức có tính thể nghiệm, tương tác; Hình thức có tính công hiến; Hình thức có tính nghiên cứu.

Giáo dục giá trị truyền thống qua các tác phẩm mỹ thuật cho học sinh ở trường tiểu học có thể thực hiện qua hoạt động trải nghiệm như đi tham quan, dã ngoại tại các bảo tàng, phòng tranh, làng nghề hoặc thông qua các buổi nói chuyện, chia sẻ của các nghệ nhân, họa sĩ,... Các hoạt động trải nghiệm trong trường tiểu học có đặc thù hết sức linh hoạt cả về nội dung và hình thức tổ chức. Do vậy, các giáo viên có thể xây dựng nội dung và thiết kế các hoạt động trải nghiệm tại các bảo tàng, phòng tranh và làng nghề hướng đến giáo dục giá trị truyền thống cho các em học sinh. Tại đây, học sinh sẽ được tiếp xúc trực tiếp với các tác phẩm mỹ thuật và qua đó hiểu biết hơn về các giá trị truyền thống của dân tộc, hình thành thái độ đúng đắn trong việc bảo tồn và phát huy các giá trị đó. Ngoài ra, nhà trường có thể tổ chức những buổi giao lưu, chia sẻ của các nghệ nhân làng nghề hoặc các họa sĩ để học sinh trao đổi trực tiếp và hiểu rõ ý tưởng của tác giả khi sáng tác các tác phẩm này. Từ đó, học sinh sẽ cảm nhận rõ nét các giá trị truyền thống được truyền tải qua các tác phẩm mỹ thuật đó.

Tổ chức hoạt động trải nghiệm nhằm giáo dục giá trị truyền thống qua tác phẩm mỹ thuật cho học sinh tiểu học cũng chính là đến hình thành ở các em 5 phẩm chất cốt lõi. Vì thế, xây dựng chủ đề trong hoạt động trải nghiệm để giáo dục giá trị truyền thống qua các tác phẩm mỹ thuật cho học sinh tiểu học phải bám chặt vào biểu hiện cụ thể của việc thực hiện mục tiêu, yêu cầu cần đạt của từng phẩm chất. Ví dụ, để hình thành phẩm chất “*Trách nhiệm*” cho học sinh tiểu học, có thể tổ chức các hoạt động trải nghiệm định kỳ và thường xuyên tương ứng với việc thực hiện các yêu cầu cần đạt của phẩm chất đó như sau:

- Tham quan các làng nghề truyền thống có sáng tạo và sử dụng các tác phẩm mỹ thuật. Chủ đề trải nghiệm này giúp các em hình thành ý thức trách nhiệm gìn giữ, bảo tồn các giá trị văn hóa truyền thống dân tộc. Ngoài ra, có thể giáo dục qua các sản phẩm của làng nghề, bởi có những sản phẩm được hoàn thành bởi các bàn tay có trách nhiệm và chưa có trách nhiệm trong việc gìn giữ giá trị truyền thống.

- Cuộc thi/ Hội thi sáng tác các tác phẩm mỹ thuật như sáng tác các biểu trưng, tranh cổ động theo từng chủ đề cụ thể giúp hình thành ở các em ý thức trách nhiệm với gia đình, nhà trường và xã hội như chấp hành các quy định, quy ước nơi công cộng, Có ý thức giữ vệ sinh môi trường, ...

- Tìm hiểu các tác phẩm mỹ thuật, giới thiệu các tác phẩm mỹ thuật theo chủ đề; Sưu tầm các tác phẩm mỹ thuật, các vật phẩm có sử dụng các tác phẩm mỹ thuật giúp các em trân trọng, tự hào và từ đó hình thành ở các em trách nhiệm bảo tồn các giá trị truyền thống của dân tộc.

- Gặp gỡ các nghệ nhân, các họa sĩ sáng tạo các tác phẩm mỹ thuật giúp các em hình thành ý thức biết ơn những người sáng tạo giá trị truyền thống và từ đó có trách nhiệm gìn giữ các giá trị truyền thống đó.

3. Kết luận

Có nhiều con đường để giáo dục giá trị truyền thống cho học sinh tiểu học, trong đó có giáo dục thông qua các tác phẩm mỹ thuật. Bởi lẽ, các tác phẩm mỹ thuật thường được cảm nhận, đánh giá thông qua nội dung thể hiện của tác phẩm và các đặc điểm nghệ thuật của nó. Trong các nội dung thể hiện của các tác phẩm mỹ thuật, có rất nhiều tác phẩm đã thể hiện giá trị truyền thống, giá trị cốt lõi như: *yêu nước, nhân ái, chăm chỉ, trung thực, trách nhiệm* của con người và dân tộc Việt Nam. Chương trình giáo dục phổ thông 2018 với các ưu việt của nó đã thông qua việc tổ chức cho học sinh tiếp cận, đánh giá và nhận xét nội dung của tác phẩm mỹ thuật để

từ đó có thể giáo dục giá trị truyền thống cho các em. Những con đường mà giáo viên có thể giáo dục giá trị truyền thống qua các tác phẩm mỹ thuật cho học sinh tiểu học như sử dụng tích hợp trong các môn học, đặc biệt là môn Mỹ thuật hay trong việc tổ chức các hoạt động trải nghiệm cho các em.

Lời cảm ơn: Bài báo là kết quả nghiên cứu của Đề tài “*Nghiên cứu ứng dụng các tác phẩm mỹ thuật trong giáo dục giá trị truyền thống Việt Nam cho trẻ mầm non và học sinh tiểu học*”, mã số KHGD/16–20.ĐT.030 được tài trợ bởi Chương trình Khoa học và Công nghệ cấp Quốc gia giai đoạn 2016 – 2020.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Bộ GD & ĐT, 2018. Chương trình GDPT tổng thể, Chương trình môn Mỹ thuật, Chương trình Hoạt động trải nghiệm (theo Thông tư 32/2018/ TT – BGDĐT của Bộ GD & ĐT ban hành Chương trình Giáo dục phổ thông).
- [2] Nguyễn Trọng Chuẩn, 2002. *Một số vấn đề triết học - con người - xã hội*. Nxb Khoa học Xã hội.
- [3] Phạm Minh Hạc, 2010. *Một số vấn đề giáo dục Việt Nam đầu thế kỷ XXI*. Nxb Giáo dục Việt Nam.
- [4] Ngô Đức Thịnh (chủ biên), 2010. *Những giá trị văn hoá truyền thống Việt Nam*. Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
- [5] Robert Schirrmacher, 2006. *Art and Creative Development for Young Children*. Thomson Delmar Learning, New York.
- [6] Rob Barnes, 2012. *Teaching Art to Young Children 4-9*. RoutledgeFalmer, USA.

ABSTRACT

General education program year 2018 with traditional value education through art works for primary students

Vu Thi Lan Anh

Faculty of Primary Education, Hanoi National University of Education

Traditional values are beautiful values representing a nation's cultural identity and it must be preserved and promoted. General Education Program Year 2018 has clearly pointed out Vietnam as set of traditional values that students in general and primary students in particular need to be taught; those are 5 qualities of patriotism, kindness, hard-working, honesty and responsibility. There are different ways to teach 5 core qualities, including education through art works. This paper focuses on analyzing the advantages provided by General Education Program Year 2018 in traditional value education through art works for primary students. Especially, this paper also points out the ways to teach traditional values through art works for primary students in General Education Program Year 2018; which includes Art classes and other classes, as well as Experience Activities, a compulsory educational activity in primary school.

Keywords: general program, traditional values, art works, primary students.